

Försvarsutskottets betänkande

1978/79:9

med anledning av propositionen 1978/79:5 om vissa markförvärv för armén, m. m. jämte motioner

I betänkandet behandlas förslag som regeringen – efter föredragning av dåvarande försvarsministern, statsrådet Eric Krönmark – har förelagt riksdagen i propositionen 1978/79:5 (försvarsdepartementet). Med anledning av propositionen har väckts motionerna 1978/79:8, 9, 10, 12, 13 och 14. I anslutning till propositionen behandlar utskottet också motionen 1977/78:534 som har väckts under den allmänna motionstiden.

Utskottet har under beredningen av ärendet gjort studiebesök vid Skövde garnison. I anslutning härtill har länsstyrelsen i Skaraborgs län, militärbefälhavaren i Västra militärområdet, Skövde kommun och företrädare för olika intresseorganisationer m. fl. informerat utskottet om de aktuella markfrågorna och lämnat synpunkter på förslaget.

Propositionen

I propositionen har regeringen

1. föreslagit riksdagen att medge att ett nytt övnings- och skjutfält för Värmlands regemente (I 2) och ett nytt skjutfält för Skövde garnison anskaffas i enlighet med vad föredragande statsrådet har angett i propositionen,

2. berett riksdagen tillfälle att ta del av vad föredragande statsrådet har anfört i propositionen om konsekvenserna av att godtagbara övningsbetingelser inte kan skapas för pansarutbildningen vid P 18.

Bakgrund

Försvarets fredsorganisationsutredning (FFU) behandlade i sitt slutbetänkande del 2: Armén och del av marinen (Ds Fö 1977:3) bl. a. vissa markfrågor. Utredningen konstaterade därvid bl. a. att betingelserna för stridsutbildningen i förband med skarp ammunition inte var godtagbara vid I 2. FFU ansåg att också Skövde garnison saknade ett tillräckligt skjutfält för fält- och stridsövningar. Utredningen tog också upp frågan om markbehoven för Gotlands regemente (P 18). Den underströk därvid att detta behov måste tillgodoses utan vidare dröjsmål. Eljest måste, anförde utredningen, undersökas om inte utbildningsorganisationen i Visby borde krympas, t. ex. genom att förlägga pansarutbildningen till pansarförband på fastlandet.

I propositionen 1977/78:65 om vissa organisationsfrågor m. m. rörande försvaret anmälde föredragande statsrådet att förslag rörande markanskaff-

ningar för bl. a. I 2 och garnisonerna i Skövde och Visby skulle underställas riksdagen i den mån regeringen – sedan försvarets fastighetsnämnd hade utrett förslagen – skulle finna att markanskaffningarna borde genomföras. Även i propositionen 1977/78:100 (bil. 7 s. 288) behandlade föredragande statsrådet nu aktuella markanskaffningar. Han sade sig räkna med att förslag om dessa skulle kunna läggas fram under 1977/78 års riksmöte. Riksdagen anvisade enligt regeringens förslag under investeringsanslaget Arméförband: Anskaffning av anläggningar för budgetåret 1978/79 7 milj. kr. för ändamålet (prop. 1977/78:100 bil. 7, FöU 1977/78:19 s. 35, rskr 1977/78:240).

Försvarets fastighetsnämnd har numera slutfört sina utredningar rörande markanskaffningarna. Resultaten ligger till grund för förslagen i propositionen.

Nytt övnings- och skjutfält för Värmlands regemente (I 2)

I 2 disponerar f. n. ett övnings- och skjutfält vid Karlstad om ca 880 ha inberäknat kaseronområde. Därutöver disponerar förbandet ett förläggingsområde om ca 50 ha vid Trossnäs omkring 15 km väster om Karlstad samt som skjutfält ett område, som domänverket upplåter, om ca 350 ha vid Örnäs omkring 25 km nordnordväst om Karlstad. Eftersom domänverkets område är helt otillräckligt som skjutfält måste regementet i viss utsträckning även använda övningsfältet i Karlstad som skjutfält. Detta medför intrång i annan utbildning. Regementet saknar också ett övningsfält på vilket övningar i bataljonsförband utan skarp ammunition kan genomföras.

Chefen för armén har i samråd med fortifikationsförvaltningen år 1976 lagt fram förslag om anskaffning av ett nytt övnings- och skjutfält för I 2 vid Horssjön omkring 50 km norr om Karlstad. Försvarets fastighetsnämnd anser att området är lämpligt. Det bör dock enligt fastighetsnämnden kunna begränsas något i förhållande till arméchefens förslag. Länsstyrelsen och de berörda kommunerna har tillstyrkt att ett nytt skjutfält förläggs till det föreslagna området. De berörda markägarna har däremot gjort vissa invändningar mot förslaget.

I propositionen förordar *föredragande statsrådet* (prop. 1978/79:5 s. 8–11) att I 2 tillförs ett nytt övnings- och skjutfält enligt fastighetsnämndens förslag. Området, som består av skogsmark, har en yta av 3 700 ha. Av dessa föreslås 3 300 ha förvärfas med äganderätt. Återstoden, ca 400 ha, avses kunna förvärfas eller tillföras skjutfältet genom arrende.

Endast två personer är bosatta inom området. Sju fritidshus måste flyttas eller lösas in. Bullerstörningen beräknas bli obetydlig. Värdefulla delar av naturreservatet Brattforsheden, som till en mindre del ligger inom det föreslagna fältets riskområde, har kunnat lämnas utanför fältet.

En särskild delegation avses tillsättas för att genomföra markanskaffningen. Fortifikationsförvaltningen har beräknat kostnaderna för denna till 18 milj. kr.

Så snart skjutverksamheten vid I 2 har kunnat flyttas till det nya fältet bör regementets nuvarande skjutfält vid Örnäs enligt föredragande statsrådet återlämnas till domänverket.

Nytt skjutfält för Skövde garnison

Skövde garnison omfattar i dag, förutom militärbefälhavaren i Västra militärområdet och vissa andra regionala m. fl. myndigheter, Skaraborgs regemente (P 4), Livregementets husarer (K 3), Göta trängregemente (T 2), pansartruppskolan (PS) och arméns underhållsskola (US). Enligt beslut av riksdagen skall ytterligare tre militära skolor flyttas till Skövde, nämligen arméns kompaniofficersskola (AKS), pansartruppernas kadett- och aspirantskola (PKAS) och trängtruppernas kadett- och aspirantskola (TrängKAS). Vidare läggs utbildningen vid K 3 om till utbildning av jägarbataljon, vilket innebär viss utökning av värnpliktskontingenten m. m. Fullt utbyggd beräknas garnisonen ha 1 600 anställda, 450 elever i olika skolor, 2 000 värnpliktiga i grundutbildning och 5 000 värnpliktiga som årligen genomgår repetitionsutbildning.

Garnisonen i Skövde förfogar f. n. över kasern- och övningsområden om sammanlagt nära 3 200 ha (därav ca 240 ha i Axvall). Därutöver finns intill Skövde två skjutplatser, Bjärsjö och Hene. Båda skjutplatserna ligger i anslutning till Södra Billingen. Bjärsjö omfattar ca 60 ha och kan användas för skjutning genom att riskområdet vid skjutningarna, ca 470 ha, arrenderas. Hene omfattar ca 240 ha. Inte något av områdena uppfyller de krav som ställs på skjutfält för ett arméförband. Garnisonen förfogar också över Kråks skjutfält söder om Karlsborg. Detta skjutfält omfattar ca 800 ha. Genom avtal mellan försvarets fastighetsnämnd och Skövde kommun har ett område omedelbart öster om garnisonsövningsfältet lagts ut som s. k. militärt intresseområde. Detta område innehåller högvärdig jordbruksmark.

På uppdrag av chefen för armén har militärbefälhavaren för Västra militärområdet utrett frågan om anskaffning av ett skjutfält för Skövde garnison. Militärbefälhavarens utredning visar att två alternativ, benämnda Bjärsjö och Vreten, kan komma i fråga. Alternativet Bjärsjö innebär att mark förvärvas i anslutning till garnisonens nuvarande skjutplats i Bjärsjö. Totalt omfattar detta alternativ 2 450 ha, varav 30 ha utgör öppen åker, 1 700 ha skogsmark och återstoden impediment och övrig mark. Området är av riksintresse från naturvårds- och friluftssynpunkt. Alternativet Vreten innebär att man anskaffar ett markområde som är beläget ca 10 km sydost om Skövde i direkt anslutning till det befintliga garnisonsövningsfältet. Enligt utredning av länsstyrelsen i Skaraborgs län omfattar området 2 540 ha, varav 425 ha öppen åker, 1 800 ha skogsmark och återstoden impediment m. m. Åkermarken och skogen är av god kvalitet. Båda områdena är enligt chefen för armén användbara som skjutfält. Han förordar alternativet Vreten med hänsyn till att det gränsar till det nuvarande garnisonsövningsfältet. Detta

innebär, framhåller han, värdefulla möjligheter att samutnyttja fälten när skjutning med skarp ammunition inte pågår.

Frågan om skjutfält för Skövde garnison har på regeringens uppdrag närmare utretts av försvarets fastighetsnämnd. I samband med utredningen har bl. a. länsstyrelsen i Skaraborgs län, Falköpings kommun och Skövde kommun yttrat sig. På initiativ av länsstyrelsen har militärbefälhavaren utarbetat ytterligare ett alternativ som utgör en modifiering av Vretenalternativet. Det nya alternativet har kallats Vreten mindre och innebär till skillnad från det ursprungliga förslaget att skjutplatsen Bjärsjö behålls i sin nuvarande omfattning som plutonsanfallsbana. Alternativet omfattar ett markområde av ca 1 900 ha, varav 250 ha öppen åker, 1 450 ha skogsmark och återstoden impediment och övrig mark. Länsstyrelsen förordar med hänsyn till effekterna för i första hand jord- och skogsbruksnäringarna alternativet Bjärsjö. Alternativet Vreten mindre innebär, anser länsstyrelsen, ingen långsiktig lösning på markfrågorna och bör därför inte komma till stånd. Om alternativet Bjärsjö inte kan läggas till grund för ett nytt skjutfält förordar länsstyrelsen i andra hand alternativet Vreten. Beslutet i länsstyrelsen att förorda Bjärsjöalternativet fattades med åtta röster mot sju för Vretenalternativet.

Skövde kommun anser i sitt yttrande att alternativet Vreten mindre inte kan utgöra en slutlig lösning på markbehovet för den nuvarande och beslutade militära verksamheten. Beträffande de båda andra alternativen säger sig kommunen inte komma att motsätta sig något av dessa om vissa därmed sammanhängande frågor får en tillfredsställande lösning. Mot beslutet avgavs vissa reservationer. Falköpings kommun anser att som militärt skjutfält torde kunna godtas i första hand alternativet Bjärsjö och i andra hand alternativet Vreten mindre under förutsättning att det inte blir aktuellt att utöka Vretendelen inom Falköpings kommun.

Försvarets fastighetsnämnd anser att det från rent militär synpunkt finns stora fördelar med att anlägga ett skjutfält vid Vreten. Dessa väger nämnden mot det stora intrång för jord- och skogsbruket – inbegripet sysselsättnings-effekterna – som en sådan lösning av skjutfältsfrågan skulle medföra. Nämnden gör därvid den bedömningen att intrånget för jord- och skogsbruksnäringarna är så betydande att det inte uppvägs av fördelarna från övningssynpunkt. Om endast dessa förhållanden vore avgörande skulle nämnden därför förorda Bjärsjö. Nämnden för emellertid även in andra faktorer i bilden, såsom möjligheterna att genomföra en långsiktig och rationell samhällsplanering inom Skövderegionen, hänsynen till mycket värdefulla naturområden på Sydbillingen och till den militära trafiken som till Vreten i huvudsak kan ske på interna vägar men till Bjärsjö måste belasta det allmänna vägnätet. Beaktas också sådana faktorer talar enligt fastighetsnämnden övervägande skäl för en lokalisering av skjutfältet till Vreten. Vid en bedömning av de båda Vretenalternativen finner fastighetsnämnden att starka skäl synes tala för Vreten mindre, bl. a. med hänsyn till de fördelar för

jord- och skogsbruksnäringarna som detta har framför det större alternativet. Fastighetsnämnden förklarar i det sammanhanget att den inte delar de av länsstyrelsen och Skövde kommun uttalade farhågorna för att alternativet Vreten mindre inte innebär någon långsiktig lösning av markbehovet för garnisonen. Två ledamöter reserverade sig mot beslutet. De ansåg att övervägande skäl talar för alternativet Bjärsjö.

Föredragande statsrådet (prop. 1978/79:5 s. 28–34) delar försvarets fastighetsnämnds uppfattning att ett skjutfält inom området Vreten utifrån försvarets intressen vore att föredra framför ett skjutfält enligt Bjärsjöalternativet. Han fäster därvid vikt bl. a. vid fastighetsnämndens uttalande att ett skjutfält även enligt alternativet Vreten mindre skulle innebära att ytterligare mark av någon betydande omfattning inte behövde tillföras garnisonen under den tid som nu kan överblickas. Ett skjutfält enligt Bjärsjöalternativet anser han inte komma att innebära samma garanti mot framtida markanspråk från försvarets sida. Mot ett skjutfält vid Vreten talar enligt statsrådet dock det betydande intrång för jord- och skogsbruket som det skulle innebära att anordna ett skjutfält där. Även om detta intrång i inte oväsentlig grad skulle begränsas om man valde det mindre alternativet, som fastighetsnämnden sätter främst, anser han sig inte utan stöd av länsstyrelsen och berörda kommuner och mot en stark lokal opinion kunna förorda att ett skjutfält anskaffas enligt något av de två Vretenalternativen. Han föreslår därför att ett skjutfält för Skövde garnison anskaffas enligt alternativet Bjärsjö. Fortifikationsförvaltningen har överslagsmässigt beräknat kostnaderna för anskaffningen av ett skjutfält vid Bjärsjö till 15 milj. kr. En särskild delegation föreslås tillsättas för att genomföra markanskaffningen.

I propositionen räknar föredragande statsrådet med att skjutfältet skall i viss utsträckning kunna utnyttjas av allmänheten som friluftslivs- och strövområde. Han framhåller dock att han inte anser det möjligt att gå naturvårdens och friluftslivets intressen i Bjärsjöområdet till mötes i högre grad än vad som gäller för försvarets övnings- och skjutfält i allmänhet. Ett samarbetsorgan föreslås för medverkan vid utformningen av skötselplaner för skjutfältet.

Elva personer är bosatta inom området. Bullerstörningarna beräknas kunna minska genom ett noggrant studium av anfallsbanornas placering. Sammanfattningsvis bedöms de sociala konsekvenserna av att anordna ett skjutfält inom Bjärsjöområdet bli av begränsad omfattning.

I det alternativ som förordas anser föredragande statsrådet det inte vara möjligt att upphäva avtalet med Skövde kommun om intresseområdet öster och sydost om garnisonen. Även Heneområdet anser han skall behållas av försvaret som närövningsområde. Skjutningarna förutsätts upphöra inom området så snart det nya skjutfältet tas i bruk.

Nytt pansarövningsfält för Visby garnison

Gotlands regementes (P 18) kasern- och motorområde är beläget på Visborgs slätt i södra delen av tätorten Visby, där regementet i direkt anslutning till nämnda område disponerar ett övningsfält om ca 540 ha. Regimentet disponerar för övningar även i viss utsträckning ca 640 ha närbelägen domänmark. Denna mark används också av övriga i Visby förlagda förband, Gotlands artilleriregemente (A 7) och Gotlands luftvärnsbataljon (Lv 2). Vid Tingstäde 22 km nordöst om Visby disponerar P 18 vidare ca 800 ha mark som är användbar för övningar. Slutligen används A 7:s ca 2 300 ha stora skjutfält vid Tofta omkring 10 km sydväst om Visby också av Lv 2 och P 18 i den utsträckning som det är möjligt med hänsyn till fältets egentliga användning som artilleriskjutfält. Alltsedan P 18 utrustades med stridsvagnar har förbandet inte haft tillgång till övningsmark i tillräcklig utsträckning.

Chefen för armén har år 1971 lagt fram förslag att ett område om ca 700 ha vid Martille söder om P 18:s kasern- och övningsområde anskaffas som pansarövningsfält för förbandet.

Sedan oktober 1971 har försvarets fastighetsnämnd utrett frågan om ett nytt pansarövningsfält för P 18. Nämnden har funnit att det vid sidan av Martilleområdet – av fastighetsnämnden reducerat till 570 ha – endast finns ett område, benämnt Homa, på vilket det kan anläggas ett godtagbart pansarövningsfält. Homaområdet ligger 11 km söder om Visby och omfattar 760 ha. Länsstyrelsen och kommunen motsätter sig bestämt att ett pansarövningsfält anordnas inom något av de båda områdena. Även berörda organisationer och markägare m. fl. har kraftigt angripit planerna att använda områdena som övningsfält.

Föredragande statsrådet (prop. 1978/79:5 s. 38–40) anser sig inte kunna lägga fram förslag om att anordna ett pansarövningsfält som tillgodoser P 18:s behov. Detta ställningstagande har enligt hans mening följder för fredsoorganisationen på Gotland och på lång sikt även för krigsorganisationen. Eftersom någon förbättring av utbildningsbetingelserna för pansarförband på Gotland inte bedöms kunna genomföras avser han föreslå regeringen att ge överbefälhavaren i uppdrag att se över organisation m. m. för utbildning av stridsvagnsförband avsedda för Gotland och att komma in med därav föranledda förslag.

Motionerna

1977/78:534 av Bengt Kindbom (c) vari yrkas att riksdagen beslutar att en utredning angående effektivt samutnyttjande av militära markresurser i västra Sverige genomförs innan slutlig ställning tas till frågan om nytt skjutfält för Skövde garnison.

1978/79:8 av Gunnar Richardson (fp) vari yrkas att riksdagen med avslag på

propositionens hemställan vad avser plats för skjutplats för Skövde garnison beslutar medge att nytt skjutfält anskaffas enligt alternativet Vreten.

1978/79:9 av Bengt Kindbom (c) vari yrkas

1. att riksdagen beslutar att avslå propositionen 1978/79:5 i den del den avser anskaffande av nytt skjutfält för Skövde garnison,
2. att frågorna om det framtida markbehovet för Skövde garnison och samutnyttjandet av skjutfält utreds i enlighet med vad som anförts i motionen.

1978/79:10 av Gudrun Sundström m. fl. (s) vari yrkas

1. att riksdagen medger – med avslag på propositionen i denna del – att ett nytt skjutfält för Skövde garnison anskaffas i enlighet med vad som anges i motionen, dvs. alternativet Vreten mindre,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om ersättningsmark vid anskaffning av nytt övnings- och skjutfält för Värmlands regemente och nytt skjutfält för Skövde garnison.

1978/79:12 av Gunilla André m. fl. (c) vari yrkas

1. att riksdagen uttalar att den föreslagna lösningen av skjutfältfrågan för Skövdegarnisonen, Bjärsjöalternativet, skall tillgodose behovet för över-skådlig framtid och att därför det s. k. militära intresseområdet, öster och sydost om garnisonsövningsfältet, bör utgå som sådant,
2. att riksdagen uttalar att Heneskjutfältet på sikt bör frigöras för kommunal användning.

1978/79:13 av Torsten Gustafsson (c) och Per-Axel Nilsson (s) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär att motionen överlämnas till överbefälhavaren för beaktande vid den i propositionen 1978/79:5 angivna översyn av organisationen m. m. för utbildning av stridsvagnsförband avsedda för Gotland.

1978/79:14 av Las Werner m. fl. (vpk)

1. att riksdagen hos regeringen hemställer om att en utredning tillsätts med uppgift att inventera och samordna försvarets markinnehav och markanspråk samt göra en översyn av försvarets fastighetsnämnds organisation och ledning,
2. att riksdagen i avvaktan på utredningsförslaget avslår propositionen 1978/79:5.

Utskottet

Försvarmaktens markinnehav m. m.

Försvarmakten förfogar totalt över ca 400 000 ha mark. Detta utgör 0,98 % av landets yta. Det största sammanhängande markområdet – 165 000 ha – utgörs av ett robotskjutfält vid Vidsel i Norrbotten. 13 000 ha används för befästningar. Återstoden – ca 216 000 ha eller 0,5 % av landets yta – tas mera

direkt i anspråk för utbildning av de värnpliktiga. Huvuddelen av övningsmarken – ca 138 000 ha – ägs av försvaret. Det bokförda värdet uppgick år 1975 till 415 milj. kr. Det verkliga värdet beräknas vara dubbelt så stort. 67 000 ha av övningsmarken tillhör domänverket medan 10 500 ha arrenderas.

Det framtida behovet av mark för marinen och flygvapnet bedöms i stort vara tillgodosett. Arméförbandens markbehov fram till år 2 000 har översiktligt klarlagts av försvarets fredsorganisationsutredning (FFU). I sitt slutbetänkande del 2: Armén och del av marinen (Ds Fö 1977:3) bedömer utredningen att det före sekelskiftet behöver göras större markanskaffningar på sex platser i landet. Det gäller – förutom nu aktuella anskaffningar – ett nytt skjutfält för Hallands regemente (I 16), ett nytt övnings- och skjutområde för Lapplands jägarregemente (I 22) i Kiruna samt utökning av artilleriskjutfälten för Wendes artilleriregemente (A 3) och Smålands artilleriregemente (A 6) i Skillingaryd samt för Bodens artilleriregemente (A 8).

Inom regeringen svarar försvarsministern för ärenden som rör det militära försvarets och civilförsvarets mark. Under försvarsdepartementet lyder försvarets fastighetsnämnd, som är regeringens rådgivande organ när det gäller komplicerade markfrågor i samband med bl. a. markanskaffning för försvarsmaktens behov. Nämnden inrättades år 1954. Den har f. n. 10 ledamöter. Tre av dem är riksdagsledamöter. Övriga ledamöter är tjänstemän på byråchefs- eller avdelningschefs-nivån från såväl civila som militära centrala myndigheter med uppgifter angående markfrågor, naturvård, samhällsplanering m. m. Till nämnden finns knutna ett antal experter. Ordförande i nämnden är f. n. f. d. landshövdingen Valter Åman.

I motionen 1978/79:14 (vpk) yrkas att man tillsätter en utredning med uppgift att inventera och samordna försvarets markinnehav och markanspråk samt göra en översyn av försvarets fastighetsnämnds organisation och ledning. Motionärerna yrkar att propositionen 1978/79:5 avslås i avvaktan på utredningsförslaget.

Utskottet har i det föregående kort redogjort för försvarets nuvarande markinnehav och det behov av ytterligare mark som FFU har bedömt föreligga fram till år 2 000. I det sammanhanget har utskottet också berört försvarets fastighetsnämnds organisation. Utskottet anser att det inte finns behov av särskild utredning för att inventera och samordna försvarets markinnehav och markanspråk. Försvarets fastighetsnämnds organisation och ledning är inte heller i behov av översyn. Den har genom sin sammansättning en god politisk förankring och bra överblick för de frågor som nämnden har att behandla. Motionen 1978/79:14 bör därför avslås.

Nytt övnings- och skjutfält för Värmlands regemente (I 2)

Utbildningsbetingelserna vid I 2 är f. n. inte tillfredsställande på grund av brist på mark. Detta har bl. a. konstaterats av FFU. Det är därför enligt utskottets mening angeläget att förbandet tillförs ett nytt övnings- och

skjutfält. I propositionen liksom av försvarets fastighetsnämnd förordas att ett nytt sådant fält anordnas vid Horssjön omkring 50 km norr om Karlstad. De militära myndigheterna, länsstyrelsen och berörda kommuner har inte haft några erinringar mot detta. Utskottet delar föredragande statsrådets uppfattning att det blir förhållandevis små olägenheter med att förlägga ett övnings- och skjutfält till det föreslagna området. Uppkommande problem bör kunna få en godtagbar lösning genom de åtgärder som föreslås i propositionen. Utskottet tillstyrker därför att riksdagen bifaller regeringens förslag i denna del.

Nytt skjutfält för Skövde garnison

En omfattande militär fredsverksamhet är samlad till Skövde. Riksdagen har beslutat om ytterligare utökning av garnisonen. Dit skall sålunda förläggas AKS och PKAS (prop. 1973:135, FöU 1973:26, rskr. 1973:382) och TrängKAS (prop. 1974:135, FöU 1974:34, rskr 1974:392). En förutsättning för dessa beslut var bl. a. att garnisonen får ett nytt skjutfält. Behovet av ytterligare mark för garnisonen har starkt understrukits av FFU. Skövde kommun och länsstyrelsen i Skaraborgs län har också uttalat sin vilja att medverka till att skjutfältfrågan blir löst. Även utskottet anser det vara angeläget att garnisonens behov av ytterligare mark blir tillgodosett.

I propositionen presenteras tre alternativ för ett nytt skjutfält för garnisonen (jfr karta s. 29). Det ena alternativet, Bjärsjö, avser förvärv av ett område i anslutning till den nuvarande skjutplatsen vid Bjärsjö ca 17 km. sydväst om Skövde. Området är 2 450 ha stort varav 30 ha återmark. Det ligger på Södra Billingen och berör mark som är av intresse från naturvårdssynpunkt. Det andra alternativet innebär att skjutfältet anläggs 10 km sydost om Skövde i direkt anslutning till garnisonens övningsfält. Det område som berörs av detta alternativ omfattar 2 540 ha, varav 425 ha utgörs av åkermark. Det tredje alternativet, Vreten mindre, är en modifiering av det större Vretenalternativet. Alternativet Vreten mindre omfattar 1 900 ha. Av dessa utgör 250 ha åkermark. Båda Vretenalternativen berör områden som är av värde från skogs- och jordbrukssynpunkter, Vreten mindre dock i mindre grad än det större Vretenalternativet. Skövde kommun har uttalat att genom alternativet Vreten mindre kommer garnisonens markbehov på sikt inte att kunna tillgodoses. Mot de andra båda alternativen har kommunen förklarat sig inte ha någon erinran under vissa angivna förutsättningar. Falköpings kommun har anfört att i första hand alternativet Bjärsjö bör komma i fråga som militärt skjutfält. I andra hand godtar kommunen alternativet Vreten mindre under förutsättning att det inte blir aktuellt att utvidga Vretendelen inom Falköpings kommun. Länsstyrelsen i Skaraborgs län har förordat alternativet Bjärsjö och i andra hand godtagit Vretenalternativet. Försvarets fastighetsnämnd har föreslagit att skjutfältfrågan löses enligt alternativet Vreten mindre.

I propositionen förordar föredragande statsrådet att ett skjutfält för Skövde

garnison anskaffas enligt Bjärsjöalternativet. Han anser att ett skjutfält inom området Vreten utifrån försvarets intressen vore att föredra framför ett skjutfält enligt Bjärsjöalternativet. Mot skjutfält vid Vreten talar enligt hans uppfattning dock det betydande intrång för jord- och skogsbruket som det skulle innebära att anordna ett skjutfält där. Även om detta intrång i inte oväsentlig grad skulle begränsas om man valde alternativet Vreten mindre anser han sig inte utan stöd av länsstyrelsen och berörda kommuner och mot en stark lokal opinion kunna förorda att ett skjutfält anskaffas enligt något av de två Vretenalternativen.

Sedan propositionen förelagts riksdagen har militärbefälhavaren för Västra militärområdet och Skövde kommun träffat en principöverenskommelse under förutsättning att ett nytt skjutfält lokaliseras till Vreten enligt alternativet Vreten mindre. Överenskommelsen innebär bl. a. att militär verksamhet på Hene övningsområde upphör senast vid den tidpunkt då det nya skjutfältet kan tas i bruk samt att Heneområdet därefter snarast får förvärfvas av kommunen. Vidare skall enligt överenskommelsen det s. k. militära intresseområdet utgå. I överenskommelsen bekräftas vidare att det från militär synpunkt inte föreligger något hinder mot en angiven framdragning av riksväg 48. Överenskommelsen har godkänts av kommunstyrelsen i Skövde kommun. Mot kommunstyrelsens beslut har de ledamöter i kommunstyrelsen som tillhör centerpartiet reserverat sig. Reservationen innebär att principöverenskommelsen enligt reservanterna borde ha avsett Bjärsjöalternativet. Chefen för armén, som har tagit del av principöverenskommelsen, anser att de accepterade uppoffringarna från militär sida innebär betydande nackdelar. Principöverenskommelsens övergripande förutsättning – att ett nytt skjutfält lokaliseras till Vreten enligt alternativet Vreten mindre – innebär enligt arméchefen emellertid så stora fördelar för den sammantagna verksamheten i Skövde garnison att han biträder överenskommelsen.

I motionen 1977/78:534 (c) yrkas att ett effektivt samutnyttjande av militära markresurser i västra Sverige utreds innan slutlig ställning tas till frågan om ett nytt skjutfält för Skövde garnison. I motionen 1978/79:9 (c) framförs liknande synpunkter. Både alternativet Bjärsjö och alternativet vid Vreten anses komma i konflikt med vissa i motionen angivna principer som borde beaktas vid utvidgning av övnings- och skjutfält. Motionären yrkar att riksdagen beslutar att avslå propositionen 1978/79:5 i den del den avser anskaffning av ett nytt skjutfält för Skövde garnison och att frågorna om det framtida markbehovet för garnisonen och samutnyttjandet av skjutfälten i västra Sverige utreds ytterligare.

I motionen 1978/79:8 (fp) vänder sig motionären mot att regeringen i propositionen föreslår att det nya skjutfältet för Skövde garnison anskaffas enligt alternativet Bjärsjö. Han anser bl. a. att miljö- och naturvårdsintressen bör tillmätas långt större vikt än som är fallet i propositionen. En samlad bedömning resulterar enligt motionären i ett klart förord för Vreten mindre.

Även enligt motionen 1978/79:10 (s), yrkandet 1, bör ett nytt skjutfält för Skövde garnison väljas enligt alternativet Vreten mindre. Motionärerna finner det uppseendeväckande att regeringen i sin sammanfattande bedömning inte fäster någon större vikt vid de betydande natur- och miljövårdsintressen som är knutna kring Bjärsjöområdet. Regeringsförslaget är också enligt motionärernas uppfattning till men för Skövde kommuns framtida planering, bl. a. genom att i alternativet det. s. k. militära intresseområdet kvarstår. Sammanfattningsvis talar enligt motionärernas uppfattning en rad starka argument för val av alternativet Vreten mindre. De hänsyn som regeringen velat ta till jord- och skogsbruket väger inte så tungt att man av detta skäl kan bortse från de övriga synpunkter som tas upp i motionen.

Utskottet behandlar först motionerna 1977/78:534 och 1978/79:9, yrkandet 2. En utredning av det slag som åsyftas i dessa motioner är enligt utskottets mening inte påkallad. FFU har redan utrett det militära försvarets markbehov i västra Sverige. Det finns därför ett tillräckligt underlag för att kunna ta ställning i denna fråga. En ytterligare utredning skulle endast fördröja ett beslut till förfång för både den civila och den militära planeringen i Skövde. Utskottet föreslår därför att motionsyrkandena avslås.

Utskottet har ställt den lösning av frågan om ett skjutfält för Skövde garnison som förordas av föredragande statsrådet mot övriga alternativ som har behandlats i propositionen. Utskottet har därvid i likhet med föredragande statsrådet funnit att något av de båda Vretenalternativen är att föredra från försvarssynpunkt. Det större Vretenalternativet har dock genom intrång på värdefull åkermark så stora nackdelar att det även enligt utskottets mening bör avföras som orealistiskt. Även det mindre Vretenalternativet berör god åkermark – om än i mindre omfattning. Detta alternativ har därför negativa följder för flera jordbruksföretag och medför minskning av arbetstillfällena i regionen. Mot Bjärsjöalternativet talar å andra sidan de naturvårdsintressen som är knutna till Södra Billingen. Billingen har i den översiktliga bedömningen i den fysiska riksplanen klassats att vara av riksintresse för vetenskaplig naturvård och för friluftsliv. Den bildar tillsammans med Hornborgasjön och Valle härad en naturenhet som tillsammans med elva områden i Norden har valts ut som värda att bevara som naturreservat. Vid valet mellan de båda återstående alternativen till lösning av skjutfältsfrågan i Skövde – Bjärsjö och Vreten mindre – har naturvårdsintressen och jordbruksynpunkter stått mot varandra och åberopats som argument. För att ytterligare få underlag för en bedömning av dessa argument har utskottet besökt de berörda områdena. Utskottet har också hört bl. a. företrädare för statens naturvårdsverk och lantbruksstyrelsen.

Utskottet har vid sina överväganden funnit att stora naturvärden sannolikt går förlorade om ett skjutfält anordnas enligt Bjärsjöalternativet, särskilt genom de vägar och branddammars inom fältets riskområde som föredragande statsrådet anser vara nödvändiga. Utskottet kan vidare konstatera att nya förutsättningar har knutits till alternativet Vreten mindre genom den

principöverenskommelse som nyligen har träffats mellan Skövde kommun och militärbefälhavaren i Västra militärområdet. Av denna framgår att majoriteten i kommunstyrelsen i Skövde kommun numera förordar alternativet Vreten mindre på vissa i överenskommelsen angivna villkor. Dessa innebär bl. a. att till kommunen överläts vissa markområden, bl. a. Heneområdet, som försvarsmakten f. n. utnyttjar. Det s. k. intresseområdet förutsätts också utgå. Med alternativet Vreten mindre förbinds därigenom ökade möjligheter att genomföra en långsiktig och rationell samhällsplanering inom Skövderegionen samtidigt som alternativet ger en från försvarsmaktens synpunkt tillfredsställande och långsiktig lösning av frågan om ett skjutfält för Skövde garnison. Härtill kommer att kommunens ställningstagande i ett fall som detta bör tillmätas stor tyngd. Att förlägga skjutfältet till Vreten i stället för Bjärsjö har också fördelar från kommunikationssynpunkt.

Utskottet anser att anförda synpunkter sammantagna talar med sådan tyngd för alternativet Vreten mindre att de uppvägar de negativa följder för jordbruket och sysselsättningen som är förbundna med alternativet. Utskottet förordar därför i likhet med yrkandena i motionerna 1978/79:8 och 1978/79:10, yrkandet 1, att ett nytt skjutfält för Skövde garnison anskaffas enligt alternativet Vreten mindre. Utskottet räknar därvid med att den träffade principöverenskommelsen skall ligga till grund för den framtida planeringen inom regionen. Detta innebär bl. a. att berörda myndigheter måste beakta de förutsättningar som anges i överenskommelsen, däribland förutsättningen om en överföring till kommunen av Heneområdet sedan skjutfältet tagits i bruk.

Ten skrivelse från Falköpings kommun till utskottet den 23 november 1978 har kommunstyrelsen uttalat att kommunen inte har någon mark att avstå för ett nyplanerat skjutfält. Som motivering för detta anføres att någon information inte har lämnats kommunen om överenskommelsen mellan Skövde kommun och Skövde garnison samt att det råder stor oklarhet om det planerade skjutfältets område inom kommunen och de generalplanemässiga överväganden som legat till grund för överenskommelsen. Utskottet vill därför något uppehålla sig vid denna fråga. Enligt yttrande till länsstyrelsen i Skaraborgs län den 8 februari 1977 godtog Falköpings kommun (kommunfullmäktige) i andra hand alternativet Vreten mindre under förutsättning att skjutfältets område inte utökades inom Falköpings kommun i förhållande till det större alternativet Vreten. Det alternativ som utskottet förordar omfattar ett område som framgår av bilaga C i försvarets fastighetsnämnds skrivelse till försvarsdepartementet den 13 februari 1978. Detta områdes utsträckning inom Falköpings kommun är identisk med den som kommunen förutsatts ha godtagit genom sitt yttrande till länsstyrelsen. Utskottet konstaterar att någon förändring av skjutfältsgränsen inom Falköpings kommun i förhållande härtill inte är aktuell.

Utskottet anser det vara angeläget att de olägenheter som följer med det valda alternativet minskas så långt detta är möjligt. Det kan enligt utskottets

mening ske genom sådana åtgärder som redovisas i propositionen i anslutning till det alternativ som förordas där. Utskottet vill i detta sammanhang särskilt framhålla att fältets detaljavgrensning, anfallsbanors placering, skyddszoners omfattning m. m. måste bestämmas i nära samarbete mellan länsstyrelsen, försvarsmakten och berörda kommuner.

Utskottets ställningstagande innebär att motionen 1978/79:12 (c), som avser alternativet Bjärsjö, bör avslås.

Pansarövningsfält för Visby garnison

Frågan om ett pansarövningsfält för Visby garnison har varit aktuell länge. Försvarets fastighetsnämnd började utreda den år 1971. Flera förslag har övervägts. Som framgår av redogörelsen i det föregående motsätter sig bl. a. länsstyrelsen i Gotlands län och Gotlands kommun att pansarövningsfält anordnas på de två områden, Martille och Homa, som fastighetsnämnden har bedömt vara de enda godtagbara för ändamålet. Länsstyrelsen och kommunen menar att det är möjligt att förbättra övningsförhållandena för P 18 genom att utvidga Tofta skjutfält väster om Toftavägen och i samband därmed disponera om verksamheten inom fältet.

Svårigheterna kring denna markfråga har tidigare behandlats av eller anmälts för riksdagen i olika sammanhang. År 1974 (prop. 1974:135, FöU 1974:34, rskr 1974:382) beslutade riksdagen på förslag av regeringen att ställningstagande till att slå samman förbanden i Visby till ett arméregemente skulle anstå till dess behovet av ytterligare mark hade tillgodosetts. I propositionen 1977/78:65 om vissa organisationsfrågor m. m. rörande försvaret angavs att det kunde bli nödvändigt att finna en annan försvarssammansättning på Gotland om P 18 inte kunde få godtagbara övningsbetingelser. Vid anmälan av propositionen 1977/78:100 bil. 7 (s. 62) uttalade föredragande statsrådet att en modernisering av ett antal centurionstridsvagnar var önskvärd men måste anstå bl. a. på grund av den osäkerhet som rådde om möjligheterna att skapa godtagbara övningsbetingelser för pansarförbanden på Gotland.

I propositionen 1978/79:5 anför föredragande statsrådet att han – eftersom någon förbättring av utbildningsbetingelserna för pansarförband på Gotland inte bedöms kunna genomföras – avser föreslå regeringen att överbefälhavaren får i uppdrag att se över organisation m. m. för utbildning av stridsvagnsförband avsedda för Gotland och att komma in med härav föranledda förslag. Härvid skall, anför statsrådet, bl. a. belysas möjligheterna till resp. konsekvenserna av att arméregementet i Visby inte bildas, att grundutbildningen av stridsvagnsförband på Gotland upphör, att repetitionsutbildning av stridsvagnsförband bedrivs på Gotland så länge förbanden kvarstår i krigsorganisationen samt att nuvarande stridsvagnswerkstad i Visby minskas. Regeringen har i juni 1978 lämnat överbefälhavaren ett sådant uppdrag.

Med anledning av regeringens uppdrag till överbefälhavaren har berörda

centrala personalorganisationer i augusti 1978 hemställt att denne som ett alternativ till regeringsuppdraget belyser förutsättningar för och konsekvenserna av att grundutbildning av stridsvagnsförband på Gotland genomförs under de betingelser som medges av att man utvidgar Tofta skjutfält genom inköp av mark väster om Toftavägen.

I ett svar till personalorganisationerna den 13 september 1978 återopade överbefälhavaren att såväl chefen för armén som försvarets fastighetsnämnd har funnit att frågan om pansarövningsfält inte kan få en godtagbar lösning genom en utvidgning av skjutfältet med mark väster om Toftavägen. För egen del ansåg överbefälhavaren att en sådan utvidgning inte tillgodoser behovet av pansarövningsfält på Gotland eftersom utbildningsbetingelserna för stridsvagnsutbildning inte skulle förbättras.

Överbefälhavaren gav den 18 september 1978 en rad utredningsuppdrag m. m. rörande ändring av försvarsmaktens organisation på Gotland. Enligt skrivelsen härom fann överbefälhavaren det vara nödvändigt att – utöver det av regeringen preciserade utredningsuppdraget – även göra en vidare utredning. Syftet med denna utredning är att klarlägga möjligheterna att behålla erforderlig operativ effekt med en bättre anpassning till utbildningsbetingelserna. Gotlands särställning från säkerhetspolitisk synpunkt och beredskapssynpunkt måste beaktas. Strävan skall enligt överbefälhavaren vara att åstadkomma en krigs- och fredsorganisation som utan genomgripande förändringar kan fungera även sedan stridsvagn 102 (Centurion) har utgått ur krigsorganisationen.

Flera av överbefälhavarens uppdrag är ställda till chefen för armén. Enligt dessa skall utarbetas förslag till var grundutbildning av stridsvagnsförband för Gotland bör bedrivas samt redovisas de förbandsproduktionsmässiga konsekvenserna av att grundutbildning av sådana förband upphör på Gotland och därav följande ändrade kostnader. Vidare skall bl. a. redovisas möjligheterna till och konsekvenserna av att bedriva repetitionsutbildning (eller delar av repetitionsutbildning) av stridsvagnsförband på Gotland. Uppdragen till chefen för armén skall redovisas senast den 5 mars 1979.

I motionen 1978/79:13 (c, s) hänvisas till ifrågavarande uppdrag från regeringen till överbefälhavaren och från denne till olika myndigheter. Vidare refereras den skrivelse från de centrala personalorganisationerna och det svar dessa fick av överbefälhavaren som utskottet har redovisat i det föregående. Motionärerna påpekar att organisationernas hemställan helt sammanfaller med de synpunkter och förslag som tidigare förts fram av länsstyrelsen på Gotland, av Gotlands kommun samt av olika organisationer och sammanlutningar på Gotland.

Enligt motionärerna har i diskussioner och överläggningar kring stridsvagnsutbildningen på Gotland framförts ett alternativ som innebär att utbildning av berörda pansarbataljoner kunde genomföras mot "sänkt utbildningsmål". Motionärerna anger olika synpunkter som berör en sådan tankegång och redovisar skäl som talar mot att flytta över stridsvagnsutbildningen från P 18 till fastlandet. Sammantaget anser motionärerna att det från

både försvarspolitisk och regionalpolitisk synpunkt är önskvärt att man utreder ett alternativ med "sänkta utbildningsmål". Möjligheterna till en utvidning och omdisposition av området väster om Toftavägen bör enligt deras mening beaktas i sådant sammanhang.

Avslutningsvis hävdar motionärerna att en eventuell minskning av styrkan hos försvarskomponenterna i det havs- och luftområde som omger Gotland talar för att öka den militära försvarskraften på ön, i varje fall att behålla minst nuvarande styrka i kvalitativt och kvantitativt avseende.

Som överbefälhavaren nyligen har betonat har Gotland en särställning bl. a. från beredskapssynpunkt. Frågan om försvarsmaktens krigsorganisation på Gotland och däremot svarande fredsorganisation på ön är alltså mycket viktig. Pansarförbanden är f. n. en betydelsefull komponent i det militära försvaret på Gotland. Nuvarande betingelser för en tillfredsställande utbildning av dessa förband är enligt de ansvariga myndigheterna samt enligt försvarets fastighetsnämnd och propositionen inte godtagbara.

De olika markalternativ för att förbättra övningsbetingelserna för pansarförband som fastighetsnämnden har redovisat i skrivelse den 7 mars 1978 är sammanfattningsvis följande. Områdenas läge i förhållande till Tofta skjutfält framgår av intilliggande kartsnitt (s. 16).

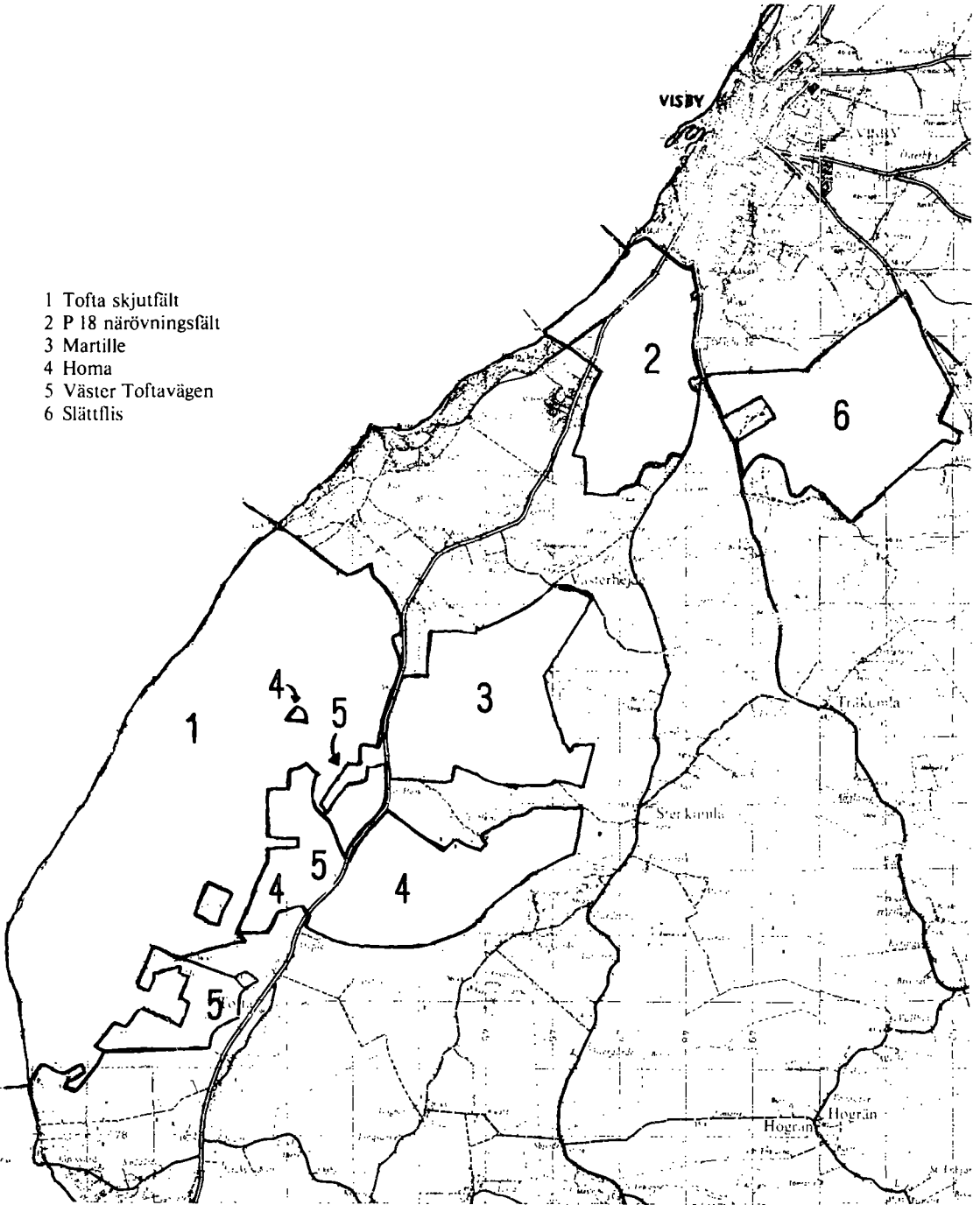
Martille	570 ha, varav 190 ha jordbruksmark
Homa	760 ha, varav 170 ha jordbruksmark
Västertofta	430 ha, varav 30 ha jordbruksmark
Slättflis	670 ha, varav 1,5 ha jordbruksmark

Fastighetsnämndens majoritet har funnit att endast utvidgning av Tofta skjutfält med endera av områdena Martille eller Homa kan lösa behovet av pansarövningsfält på ett godtagbart sätt. Som framgår av propositionen har länsstyrelsen och kommunen bestämt motsatt sig att ett pansarövningsfält anordnas enligt något av dessa båda alternativ. Majoriteten förordar Martilleområdet. En reservant föreslår en lösning enligt Västertoftaalternativet och en förordar Homaområdet.

I det läge som har uppkommit pågår nu utredningar som bedrivs skyndsamt. De syftar till att ge underlag för beslut om ändringar i försvarsmaktens organisation och verksamhet på Gotland. En tillräcklig operativ effekt i krig skall tryggas. Det är nu inte möjligt att förutse vilka svårigheter som kan möta och vilka avvägningar som kan bli nödvändiga. Enligt utskottets mening bör därför under utredningsarbetet inte uteslutas lösningar som innefattar åtgärder av det slag som anges i motionen 1978/79:13. Utskottet syftar främst på en förbättring av övningsbetingelserna för garnisonen i Visby genom utvidgning av Toftafältet väster om Toftavägen samt på möjligheten att disponera mark i skjutfältets närhet som inte ägs av staten. Det bör t. ex. undersökas om ägare av sådan mark är beredda att ingå fleråriga avtal om upplåtelse av mark vid särskilda övningstillfällen.

Utskottet förordar alltså att beslutsunderlaget breddas på det sätt som här

- 1 Tofta skjutfält
- 2 P 18 närövningsfält
- 3 Martille
- 4 Homa
- 5 Väster Toftavägen
- 6 Slättflis

har angetts. Vad utskottet har anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. I övrigt har utskottet inte något att tillägga med anledning av vad föredragande statsrådet har anfört om pansarutbildningen vid P 18.

Ersättningsmark

I propositionen 1977/78:65 om vissa organisationsfrågor m. m. rörande försvaret framhöll föredragande statsrådet att samhället så långt det är möjligt måste medverka till att anskaffa ersättningsmark åt de markägare som mot sin vilja tvingas avstå från mark och som vill fortsätta sin verksamhet inom i första hand jordbruksnäringen. Han uttalade i det sammanhanget att mark som tillhör domänverket bör kunna komma i fråga som ersättningsmark.

I utskottets betänkande med anledning av propositionen (FöU 1977/78:11) anfördes att ingen ägarkategori borde särskilt undantas eller framhållas när det gäller att ställa kompensationsmark till förfogande. Även mark som tillhör domänverket borde enligt utskottet kunna komma i fråga som ersättningsmark. Utskottet hade alltså inte något att invända mot uttalandena i propositionen 1977/78:65 om anskaffning av ersättningsmark. Utskottets socialdemokratiska ledamöter reserverade sig. I reservationen framhölls att domänverket inte borde utpekas som den markägare som skall avstå mark. Enligt reservanternas mening borde i första hand icke-aktiva markägare komma i fråga när det gäller anskaffning av ersättningsmark. Riksdagen följde utskottet (rskr 1977/78:173).

I propositionen 1978/79:5 behandlas frågan om ersättningsmark i anslutning till de förslag om markförvärv som finns i propositionen. Föredragande statsrådet anknyter därvid till de uttalanden i frågan som gjordes i propositionen 1977/78:65. Vid anmälan av förslaget om ett nytt övnings- och skjutfält för I 2 anför han bl. a. att som bytesmark bör kunna komma i fråga både mark som tillhör domänverket och mark som lantbruksnämnden kan ställa till förfogande. Även vid markförvärven för ett skjutfält för Skövde garnison anser han att lantbruksnämnden bör medverka aktivt när det gäller frågan om ersättningsmark. Enligt hans uppfattning bör även lämpligt belägen domänmark kunna komma i fråga som utbytesmark.

I motionen 1978/79:10 (s) vänder sig motionärerna mot att regeringen anser att bl. a. domänverket bör ställa ersättningsmark till förfogande i samband med de markförvärv som föreslås i propositionen. De menar – liksom reservanterna i utskottets betänkande 1977/78:11 – att domänverket inte bör utpekas som den markägare som skall avstå mark. Icke-aktiva markägare bör i stället enligt deras mening i första hand komma i fråga, när det gäller anskaffning av ersättningsmark. De yrkar att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförs i motionen om ersättningsmark vid de markanskaffningar som avses i propositionen.

Av landets totala produktiva skogsmark innehar domänverket en femtedel eller omkring 4,1 milj. ha. Domänverket förvaltar vidare 88 000 ha jordbruksmark. Under perioden 1970–1975 ökade domänverket sitt markinnehav med 68 000 ha (jfr NU 1978/79:7). Inte minst med hänsyn till omfattningen av domänverkets markinnehav finner utskottet det naturligt att även domänverkets mark bör kunna komma i fråga som ersättningsmark. Utskottet stöder därför de uttalanden föredragande statsrådet gör i propositionen rörande ersättningsmark. Dessa överensstämmer också med de riktlinjer för anskaffning av ersättningsmark som godtogs av riksdagen vid behandlingen av propositionen 1977/78:65 (FöU 1977/78:11, rskr 1977/78:173). Något uttalande av riksdagen i enlighet med yrkandet i motionen bör alltså inte göras. Staten bör medverka aktivt för att om möjligt tillhandahålla ersättningsmark.

Utskottets hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställer utskottet

1. att riksdagen beträffande utredning om *försvarsmaktens markinnehav m. m.* avslår motionen 1978/79:14,
2. att riksdagen beträffande ett *nytt övnings- och skjutfält för Värmlands regemente (I 2)* godkänner vad föredragande statsrådet har angett i propositionen 1978/79:5,
3. att riksdagen beträffande *det militära försvarets markbehov i västra Sverige* avslår motionerna 1977/78:534 och 1978/79:9, yrkandet 2,
4. att riksdagen beträffande ett *nytt skjutfält för Skövde garnison* med anledning av propositionen 1978/79:5, med avslag på motionerna 1978/79:9, yrkandet 1, och 1978/79:12 samt med bifall till motionerna 1978/79:8 och 1978/79:10, yrkandet 1, beslutar att anskaffning av nytt skjutfält skall göras enligt alternativet Vreten mindre,
5. att riksdagen med anledning av propositionen 1978/79:5 och motionen 1978/79:13 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anført beträffande underlaget för beslut om *pansarutbildningen på Gotland*,
6. att riksdagen avslår motionen 1978/79:10, yrkandet 2, om *ersättningsmark*.

Stockholm den 29 november 1978

På försvarsutskottets vägnar
PER PETERSSON

Närvarande: Per Petersson (m), Bengt Gustavsson (s), Eric Holmqvist (s), Georg Pettersson (c), Gusti Gustavsson (s), Gudrun Sundström (s), Gunnar Björk i Gävle (c), Roland Brännström (s), Evert Hedberg (s), Hans Lindblad (fp), Olle Aulin (m), Axel Andersson (s), Yvonne Hedvall (m) och Eric Hägelmark (fp).

Reservationer

1. Det militära försvarets markbehov i västra Sverige

Georg Pettersson och Gunnar Björk i Gävle (båda c) anser

dels att den del av utskottets anförande som på s. 11 börjar "Utskottet behandlar" och slutar "motionsyrkandena avslås" bort ha följande lydelse:

Utskottet behandlar först yrkandena i motionerna 1977/78:534 och 1978/79:9 om utredning av det militära försvarets markbehov i västra Sverige. Frågan om en sådan utredning behöver i och för sig inte förbindas med den nu aktuella markfrågan i Skövde-Falköping.

Riksdagen har under senare år haft att ta ställning till en rad markanskaffningar för det militära försvaret i Västsverige (Remmene, Uddevalla och Skövde). I alla dessa fall har anskaffningarna stött på lokalt motstånd. Markfrågorna i Göteborgsområdet är dessutom inte lösta på lång sikt. Utskottet har nyligen (FöU 1977/78:11 s. 16) beträffande Göta luftvärnsregemente (Lv 6) anført att regementets bibehållande förutsätter att dess övningsmöjligheter på Kviberg och skjutfältet vid Sisjön kan behållas den närmaste 20-årsperioden. Regeringen beräknas inom kort lämna förslag till riksdagen om markförvärv för nytt övnings- och skjutfält för Hallands regemente (I 16) i Halmstad.

Mot denna bakgrund och med hänsyn även till markanspråken för militär verksamhet i Skillingaryd anser utskottet att det är motiverat att eftersträva en helhetssyn på markfrågorna i västra Sverige. En utredning av dessa frågor bör utgå från att mark för militära ändamål skall utnyttjas samordnat de militära förbanden emellan. I detta sammanhang vill utskottet påminna om att en ytterligare minskning av försvarsmaktens fredsorganisation kan bli resultatet av arbetet i 1978 års försvarskommitté och av nästa långsiktiga försvarsbeslut.

En utredning av det slag som motionären förordar och utskottet tillstyrker bör även innefatta en studie av hur riksdagsbesluten om markförvärv i västra Sverige har handlagts av vederbörande myndigheter. Med hänsyn till den kritik som har förekommit kan det bli nödvändigt att ytterligare se över formerna för handläggning av försvarets markfrågor.

Utskottet anser att den förordade utredningen bör anförtros en kommitté

som sammansätts parlamentariskt. Vad utskottet har anfört om utredning av det militära försvarets markbehov i västra Sverige bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan i momentet 3 bort ha följande lydelse:

3. att riksdagen beträffande *det militära försvarets markbehov i västra Sverige* med anledning av propositionen och motionerna 1977/78:534 och 1978/79:9, yrkandet 2, som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört om en utredning.

2. Nytt skjutfält för Skövde garnison

Per Petersson (m), Georg Pettersson (c), Gunnar Björk i Gävle (c), Olle Aulin (m) och Yvonne Hedvall (m) anser

dels att den del av utskottets anförande som på s. 11 börjar "Utskottet har vid" och på s. 13 slutar "bör avslås" bort ha följande lydelse:

Utskottet konstaterar till en början att både Bjärsjöalternativet och alternativet Vreten mindre från militär synpunkt är godtagbart som skjutfält för garnisonen. Övriga samhällsaspekter bör därför få vara avgörande vid valet mellan dem.

Alternativet Vreten mindre tar i anspråk ca 350 ha åker, varav huvuddelen medelgod, medan endast 30 ha C-åker berörs i Bjärsjöalternativet. Av Bjärsjöområdets skogsareal utgörs 65 % av skog i lägsta produktionsklass eller impediment. Av skogsarealen i Vreten mindre ingår 78 % i de två högsta produktionsklasserna. Arronderingen är mycket dålig i hela Bjärsjöområdet. Liksom lantbruksnämnden, skogsvårdsstyrelsen och länsstyrelsens majoritet anser utskottet att de stora skillnaderna i fråga om jordbruket och skogsbruket väger mycket tungt vid valet mellan de båda alternativen.

De informationer som utskottet har inhämtat om naturvärden som bör skyddas på Södra Billingen ger ingen enhetlig bild av områdets betydelse från naturvårdssynpunkt. Det är emellertid uppenbart att området är av intresse i detta avseende. De naturvärden som finns inom området kan dock, som länsstyrelsen framhållit, i rimlig utsträckning tillgodoses även om området nyttjas som skjutfält. Från naturvårdssynpunkt betydelsefulla områden ligger inom det s. k. riskområdet i skjutfältets utkanter. Erfarenhetsmässigt kan värdefull natur inom sådana områden ofta bli bättre skyddad än eljest. Utskottet finner dessutom att nackdelarna från särskilt jordbrukssynpunkt med alternativet Vreten mindre är så stora att de inte uppväger de fördelar som kan anses vara förknippade med alternativet. Utskottet förordar därför liksom föredragande statsrådet att ett skjutfält för Skövde garnison anskaffas enligt alternativet Bjärsjö. Därigenom får garnisonen ett skjutfält på rimligt avstånd utan stora nackdelar för jordbruket.

I motionen 1978/79:12 (c) yrkas att ett skjutfält enligt Bjärsjöalternativet

skall tillgodose behovet av mark för militära ändamål för överskådlig framtid och att därför det s. k. militära intresseområdet bör utgå som sådant. Vidare yrkas att Heneområdet på sikt skall frigöras för kommunal användning.

Utskottet anser i likhet med föredragande statsrådet att någon ändring beträffande det militära intresseområdet inte bör ske i detta sammanhang. Området består av värdefull jordbruksmark. Försvarets intresse gäller att området inte planeras för annat ändamål, t. ex. bebyggelse, utan även i framtiden utnyttjas för jordbruksändamål. När det gäller Heneområdet räknar utskottet med att detta område på sikt skall kunna ställas till kommunens förfogande. Något uttalande beträffande dessa markfrågor bör inte göras av riksdagen. Syftet med motionen 12 blir enligt utskottets mening tillgodosett. Motionen bör därför avslås.

dels att utskottets hemställan i momentet 4 bort ha följande lydelse:

4. att riksdagen beträffande ett *nytt skjutfält för Skövde garnison* med avslag på motionerna 1978/79:8, 1978/79:9, yrkandet 1, 1978/79:10, yrkandet 1, och 1978/79:12 godkänner vad föredragande statsrådet har angett.

3. Ersättningsmark

Bengt Gustavsson, Eric Holmqvist, Gusti Gustavsson, Gudrun Sundström, Roland Brännström, Evert Hedberg och Axel Andersson (alla s) anser

dels att den del av utskottets anförande som på s. 18 börjar "Av landets" och slutar "tillhandahålla ersättningsmark" bort ha följande lydelse:

Utskottet kan inte ställa sig bakom föredragande statsrådets uttalanden i propositionen om ersättningsmark. Som påpekas i motionen 1978/79:10 och som hävdades redan i reservationen 1 till utskottets betänkande 1977/78:11 bör domänverket inte utpekas som den markägare som skall avstå mark. Icke-aktiva markägare bör i första hand komma i fråga när det gäller anskaffning av ersättningsmark. Staten bör medverka aktivt för att om möjligt tillhandahålla ersättningsmark.

Riksdagen bör som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet nu har anfört om ersättningsmark från domänverket.

dels att utskottets hemställan i momentet 6 bort ha följande lydelse:

6. att riksdagen beträffande *ersättningsmark* med anledning av propositionen och med bifall till motionen 1978/79:10, yrkandet 2, som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört om ersättningsmark från domänverket.

Innehållsförteckning

Propositionen	1
Bakgrund	1
Nytt övnings- och skjutfält för Värmlands regemente (I 2)	2
Nytt skjutfält för Skövde garnison	3
Nytt pansarövningsfält för Visby garnison	6
Motionerna	6
Utskottet	7
Försvarsmaktens markinnehav m. m.	7
Nytt övnings- och skjutfält för Värmlands regemente (I 2)	8
Nytt skjutfält för Skövde garnison	9
Pansarövningsfält för Visby garnison	13
Ersättningsmark	17
Hemställen	18
Reservationer	19
1. Det militära försvarets markbehov i västra Sverige (c)	19
2. Nytt skjutfält för Skövde garnison (m, c)	20
3. Ersättningsmark (s)	21